

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук,

професора **Савченко Лариси Олексіївни**

на дисертацію **Глазкової Ірини Дамирівни**

«Дуальна система професійної освіти Німеччини»

на здобуття наукового ступеня доктора філософії наук зі спеціальності

015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

01 Освіта / Педагогіка.

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Актуальність дослідження Глазкової І.Д, обумовлена необхідністю переосмислення функціонування національної системи професійної освіти та метою своєчасної реакції на виклики глобалізації та визначення можливостей прийняття досвіду освітніх систем інших країн. Зміни, що відбуваються завдяки технологічним новаціям виробництва, тенденції демографічних показників останніх десяти років стимулюють потребу в зміні і розвитку світових систем професійної освіти.

Німеччина є світовим лідером та входить у першу групу країн за рівнем кваліфікації кадрів, що спричинює активний науковий інтерес до вивчення системи професійної освіти цієї країни. Дуальна система професійної освіти традиційно та історично глибоко вкорінена в Німеччині має широке визнання як в економіці, так і в суспільстві та має багатовікові традиції розвитку і реформування професійної освіти, тому актуальність і значимість роботи не викликає сумнівів.

Аналіз рукопису дисертації Глазкової І.Д, свідчить про вагомий теоретичний і практичний доробок з досліджуваної проблеми, що має прогностичне значення в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів.

Зазначимо, що науковицею досить докладно проаналізовано результати відомих досліджень із проблеми дуальної професійної освіти Німеччини. Як нам видається, актуальність досліджуваної проблеми, її методологічні та

теоретичні засади одержали в дисертації Глазкової І.Д. належне обґрунтування, аргументацію та конкретизацію.

Відзначимо, що дисертаційне дослідження відповідає науковому напряму кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» «Теоретико-методичні засади розвитку професійної освіти». Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи «Теоретико-методичні засади розвитку професійної освіти в умовах євроінтеграційних процесів».

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Теоретичну та практичну значущість дисертаційної роботи підтверджують такі результати:

1. Дисертанткою виявлено історичні передумови становлення дуальної системи професійної освіти Німеччини, уточнено основні етапи її розвитку в історичному аспекті.

2. Виокремлено теоретичні та нормативно-правові засади дуальної системи професійної освіти, що сформувалися в Німеччині в процесі історичного розвитку, обґрунтовано вплив на цей процес соціально-політичних чинників.

3. Досліджено змістові, структурні та методичні характеристики дуальної системи професійної освіти в сучасній Німеччині, узагальнено чинники, що дозволяють їй успішно функціонувати в Німеччині.

4. Схарактеризовано історичні підвалини розвитку форм вітчизняного професійного навчання, аналогічних дуальній формі, обґрунтовано формування в цьому процесі передумов для запровадження дуальної форми здобуття освіти в Україні в умовах реформування освітньої системи, охарактеризовано стан запровадження дуальної форми здобуття освіти в сучасній Україні на теоретичному, практичному і законодавчому рівнях.

5. Визначено перспективні напрями розвитку дуальної форми здобуття професійної освіти в Україні на сучасному етапі, обґрунтовано практичні шляхи їх реалізації.

Нові факти одержані здобувачем. Дисертація Глазкової І.Д. є комплексним дослідженням, у якому *уперше* у вітчизняній науковій думці узагальнено й систематизовано історичну інформацію про розвиток дуальної системи освіти Німеччини від Середньовіччя до нашого часу з урахуванням впливу соціально-політичних чинників; виділено й обґрунтовано передумови, що уможливили розвиток ефективної форми професійного навчання в Німеччині; визначено передумови впровадження та описано сучасний етап розвитку дуальної системи навчання в Україні на теоретичному, практичному, законодавчому рівнях; виокремлено тематичні напрями наукових досліджень дуальної системи навчання в Україні: іноземний, теоретичний, практичний, проблемно-перспективний; виділено перспективні напрями розвитку дуальної системи освіти в Україні, обґрунтовано практичні шляхи їх реалізації; *уточнено* періоди розвитку дуальної системи Німеччини; *конкретизовано* подібність та відмінності в розвитку систем професійного навчання в Україні та Німеччині, роль ремісничого та робітничого навчання в Україні в ХХ ст. як аналогів дуальної системи професійної освіти, встановлено соціально-політичне підґрунтя різних шляхів розвитку цих систем у історичному контексті.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації. Аналіз тексту дисертації Глазкової І.Д. та змісту публікацій дисертанта дають змогу визначити наукову достовірність результатів дослідження. Дисертанткою опрацьовано значний масив наукових джерел (280, з них – 135 іноземними мовами), на підставі розгляду яких сформульоване власне бачення досліджуваної проблеми.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації, забезпечується належною методологічною

базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць і загалом не викликає сумнівів.

Значення для науки і практики отриманих результатів. Дисертаційна робота Глазкової І.Д. містить нові раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему. Обґрунтовані в дисертації результати впроваджено у роботу ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 68-20-267/1 від 29.05.2020), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1357 від 10.09.2020), Рубіжанського індустріально-педагогічного коледжу (довідка № 276/1 від 27.05.2020).

Отримані результати можуть бути використані в дослідженнях з теорії та методики професійної освіти, у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, у ході розроблення навчально-методичного комплексу професійної підготовки робітників.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. У Вступі правильно, чітко й конкретно виписано методологічний апарат дослідження, при цьому мета й завдання погоджені зі структурою та висновками роботи, а здійснений огляд проблеми дозволив представити здобуті результати.

У першому розділі – «Історичні та теоретичні засади розвитку дуальної системи професійної освіти Німеччини» – узагальнення теоретичних напрацювань з досліджуваної проблеми дало змогу встановити, динаміку якісних змін дуальної системи професійної освіти, що залежать від історичного, політичного та педагогічного факторів, рівня розвитку промисловості та науково-технічного прогресу.

На основі здійсненого аналізу і синтезу наукових джерел було встановлено вісім передумов, що суттєво вплинули на виникнення дуальної форми професійної освіти в Німеччині.

Нам імпонує, що автором переконливо означено основні теоретичні та нормативно-правові засади, які сформувалися історично і впливали на

ефективність системи дуальної освіти: взаємозв'язок теоретичного та практичного навчання (дуальний принцип професійної освіти); ідеологічно-виховна спрямованість професійного навчання; наявність міцного теоретичного підґрунтя дуальної освіти, сформованого внаслідок системного наукового вивчення процесів професійного навчання із застосуванням дуальної системи; чітке нормативно-правове регулювання системи професійної освіти, коріння якого сягають XVIII ст., наразі активно розвивається, гнучко реагуючи на зміни в суспільному, економічному, політичному житті країни.

У другому розділі – «Сучасний етап розвитку дуальної освіти в Німеччині та в Україні» – схвальним моментом дисертаційної роботи є вивчення та узагальнення різних підходів до організації дуального навчання: з присвоєнням однієї, двох або трьох кваліфікацій та дипломів; зі статусом учня, практиканта чи повноцінного працівника; з укладанням дво- або тристоронніх угод або без них та ін., що свідчить про реальну автономію закладів освіти Німеччини, потужну підтримку всіх можливих варіантів реалізації дуальної системи навчання на законодавчому рівні, можливість побудови індивідуальної освітньої траєкторії для кожного окремого здобувача освіти (працівника).

Заслуговує на увагу позиція дисертантки про те, що розвиток системи професійної освіти в Україні був частково подібним до німецького зразка, водночас в Україні була наявна практика ремісничого навчання, робітничого навчання (кінець XIX – початок XX століття), професійної освіти в закладах різних типів (кінець XX – початок XXI століття), що є історичними аналогами дуальної освіти, що сформували вітчизняні традиції дуальної форми професійного навчання, які в деяких пунктах подібні до німецької моделі, а в деяких розбігаються: тотожна наявність загальноосвітньої складової, збільшення питомої ваги самостійної й науково-дослідної роботи студентів, безперервний характер виробничої практики, акцентоване ідеологічне й

виховне підґрунтя освітнього процесу та відмінні регіональний і етноконфесійний аспекти професійного навчання в Україні.

Збагачує роботу перспективні напрями розвитку дуальної форми здобуття професійної освіти в Україні (загальнодержавний рівень (Верховна рада України, МОН, Мінсоцполітики, Мінекономрозвитку, Національна академія педагогічних наук та ін.); регіональний рівень (обласні державні адміністрації, департаменти освіти і науки, регіональні спілки підприємців, регіональні фонди розвитку та ін.); місцевий рівень (заклади фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти, підприємства)), що узагальнюють особливості німецької моделі дуальної освіти та українські традиції і реалії впровадження дуальної освіти.

Отже, дисертаційна робота Глазкової І.Д. за своїм змістом і формою є завершеним науковим дослідженням.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Високо оцінюючи рецензовану дисертацію привертаю увагу до окремих аспектів, що потребують уточнення, пояснення, корекції, а саме:

1. Подаючи авторську періодизацію розвитку дуальної системи професійної освіти, І. Д. Глазкова вказує, що вона ґрунтується на історичному, соціально-політичному та законодавчому критеріях, однак надалі в описі кожного з етапів ці критерії не відображаються зовсім (напр., перший, п'ятий етапи), або зазначаються частково.

2. Пояснення соціально-політичних процесів у п. 1.2. має ґрунтуватися на певних релевантних теоріях, із яких випливає і використання конкретних методів дослідження, а саме пошуково-бібліографічний, систематизації та класифікації історичної, педагогічної літератури й архівних джерел – для визначення актуальності та використання позитивного досвіду з досліджуваної проблеми; історико-хронологічний – для розгляду питання дослідження в динаміці та часовій послідовності, а також для розроблення періодизації.

3. У параграфі 1.2. «Формування і розвиток теоретичних засад дуальної системи професійної освіти Німеччини: соціально-політичний аспект», доцільно було б висвітлити проблеми гендерної відмінності в дуальній системі професійної освіти Німеччини.

4. Якість викладу в дисертаційній роботі значно підвищилася би за умови більшого узагальнення та унаочнення теоретичного матеріалу. Особливо це стосується пп. 1.1., 1.2, що не містять жодної таблиці, схеми чи рисунка. У роботі практично не використовуються авторські засоби унаочнення.

5. Рецензовану роботу значно збагатили би додатки: робоча програма зі спецкурсу «Професійна підготовка робітничих кадрів у дуальній системі освіти», проєкти з дуальної освіти, веб-квести, завдання для самостійної роботи студентів, перелік веб-сайтів із пропозиціями щодо отримання дуальної освіти в Німеччині, тощо.

Водночас висловлені недоліки не є принциповими та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, яка виконана на високому науково-теоретичному й методологічному рівнях, містить різноплановий і ретельно опрацьований автором новий теоретичний і практичний матеріал.

Повнота викладу основних результатів в наукових виданнях.

Відзначаємо перелік авторських публікацій. На основі аналізу змісту публікацій Глазкової І.Д. можна констатувати, що наукові положення висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів». Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підставу для висновку про те, що дисертаційна робота «Дуальна система професійної освіти Німеччини» є самостійною, завершеною науковою роботою, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог щодо оформлення дисертації»

від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог щодо оформлення дисертації» (zareєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за № 155/30023), а також відповідає вимогам пунктів 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167), та може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Офіційний опонент -

доктор педагогічних наук, професор

завідувачка кафедри педагогіки

та методики технологічної освіти

Криворізького державного педагогічного

університету

Л.О. Савченко

